

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

УДК 94(477.85+477.74)
ББК 63.3(4УКР-4ЧЕН)

Наталія Нечаєва-Юрійчук

Міжнародний семінар «Буковина та Бессарабія: історичні уроки, стан і перспективи регіональної безпеки» у Чернівцях

Глобалізація та регіоналізація – дві основні тенденції сучасного світового розвитку. Обидві вони – різноспрямованими паралельними напрямками розвитку сучасних міжнародних відносин, причому, визначити, який із них домінуючий, неможливо і, з нашої точки зору, некоректно. Водночас необхідно зазначити чітку взаємозалежність стану загальноєвропейської та світової безпеки від регіональної, оскільки саме в окремих регіонах формуються джерела етнічних, релігійних та інших конфліктів, які можуть у перспективі перерости у глобальні.

Буковина та Бессарабія, які нині входять до складу різних держав, мають спільну історичну долю та досвід, що зумовлює взаємопов'язаність сучасних суспільно-політичних процесів у названих регіонах.

21 вересня 2011 року за ініціативи кафедри історії нового та новітнього часу ЧНУ ім. Ю.Федьковича, Центру політичних технологій «Політконтакт» та за сприяння благодійного фонду «Суспільні ресурси та ініціативи» у Чернівцях відбувся міжнародний науковий семінар на тему «Буковина та Бессарабія: історичні уроки, стан і перспективи регіональної безпеки». В роботі семінару взяли участь науковці та експерти з різних країн, зокрема, Молдови, Росії, Румунії, Угорщини, України. В ході роботи семінару обговорювалися питання

© Нечаєва-Юрійчук Н., 2011

Нечаєва-Юрійчук Наталія Вікторівна - кандидат історичних наук, асистент кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

історичного розвитку Буковини та Бессарабії, різноманітні аспекти регіональної безпеки, проблеми та перспективи україно-румуно-молдовських відносин.

Конференцію відкрили завідувач кафедри історії нового та новітнього часу, докт. іст. наук, проф. Олександр Сич та проєктор з наукової роботи ЧНУ, проф. Олександр Ушенко.

Першим виступив декан факультету історії, політології та міжнародних відносин, докт. іст. наук, проф. *Олександр Добржанський*. У своїй доповіді «Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку Буковини та Бессарабії у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття» він зазначив, що і Буковина, і Бессарабія мали багато спільного в соціально-економічному розвитку у зазначений період. Водночас, у Бессарабії були кращі умови для розвитку сільського господарства, а Буковина мала дещо більші успіхи у розвитку промисловості.

Зроблене О. Добржанським порівняння становища Буковини і Бессарабії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. засвідчило, що в цей час обидва регіони у суспільно-політичному житті дедалі більше віддалялися один від одного. На Буковині успішно формувалося громадянське суспільство, потужною була суспільна думка, існували численні громадські організації та політичні партії, видавалися незалежні газети, дії адміністрації були достатньо прозорими й всебічно обговорювалися, соціально-економічні реформи початку ХХ ст. були спрямовані на подальшу модернізацію та демократизацію суспільства, національні групи мали можливість відстоювати свої інтереси легальним шляхом. На відміну від Буковини, Бессарабія в цей час переживала період суспільної стагнації. Проблиски демократичних свобод, які з'явилися в роки першої російської революції, дуже швидко згасли. В краї продовжувалася політика тотальної русифікації, про яке мінімальне задоволення національно-культурних потреб окремих неросійських національних груп не могло бути й мови, громадськість не мала жодного впливу на прийняття рішень.

На думку доповідача, проведене порівняння засвідчує, що Буковина мала хороші шанси стати одним із цивілізованих регіонів Європи з перспективою успішного розвитку соціально-економічних та суспільно-політичних відносин.

Що ж до Бессарабії, то тут можливості були досить непогані в сфері економіки і значно гірші в суспільно-політичних і національно-культурних відносинах. Тим не менше Перша світова війна, а потім захоплення цих земель Румунією знівельювали попередні здобутки, напрацювання та невирішені проблеми. Обидва регіони були поставлені перед новими реаліями, які вирішувалися вже новою – румунською владою.

Доповідь експерта Інституту Російського зарубіжжя канд. соц. наук *Віталія Журавльова* «Цивілізаційні аспекти регіональної безпеки на прикладі регіону Північна Буковина» була присвячена концепції Російського світу та місцю в ньому Північної Буковини. Приналежність до Російського світу, за словами доповідача, визначається не примусово, а на основі добровільного вибору людей та народів. Питання збереження російської цивілізаційної ідентичності, на думку експерта, - це питання збереження віри в істинні цінності, невідчужувані часу, матеріальним цінностям та політичній кон'юктурі. Православна мораль, безумовно, заперечує такі явища, як аборт, самовбивство, розпуста, руйнування сім'ї, культ насильства тощо. В. Журавльов переконаний, що Російський світ сьогодні повинен насамперед протистояти агресивній антирелігійності, запереченню моральних цінностей та християнської цивілізації, що створила ці цінності. Буковина, як зазначив у доповіді експерт, знаходиться на лінії міжцивілізаційного зіткнення Російського світу та західної германо-романської цивілізації. Проте у своїх висновках В. Журавльов зазначив, що Північна Буковина, межуючи з Румунією та розвиваючи з нею та іншими країнами ЄС економічне та культурне співробітництво, в силу своєї історії, національного складу, релігійної самоідентифікації більшості населення, є органічно частиною Російського світу. Останнє твердження доповідача викликало ряд запитань та заперечень, спровокувало відверту дискусію між учасниками семінару, в якій було підняте й питання про те, хто ж визначає приналежність до Російського світу того чи іншого регіону.

Доповідь наступного учасника семінару, доцента кафедри історії нового та новітнього часу ЧНУ ім. Ю.Федьковича, канд. іст. наук *Ігоря Піддубного* «Націоналістичні політичні рухи як чинник зміни ситуації на Буковині та в Бессарабії в

міжвоєнний період» стала свого роду продовженням аналізу суспільно-політичного розвитку регіону, розпочатого О. Добржанським. У своєму виступі І. Піддубний проаналізував діяльність румунських націоналістичних партій, в тому числі Ліги націонал-християнського захисту, метою діяльності якої був захист конституційної монархії в Румунії, підтримка національної єдності та боротьба проти всіх видів класової боротьби. Національне питання ЛНХЗ намагалась вирішити шляхом поділу населення унітарної Румунії на корінне та євреїв. Відповідно, корінному населенню гарантувалося право використання рідної мови у початковій школі. Одночасно, одним із завдань діяльності Ліги проголошувалася боротьба проти спроб національних меншин організувати адміністративну, судову та національну автономію. Щодо єврейського питання, то Ліга вимагала переглянути громадянські права євреїв і навіть примусово вислати з країни тих євреїв, які потрапили до Румунії після Першої світової війни. Однією з програмних вимог ЛНХЗ стала боротьба з економічною експансією євреїв.

Доповідач розкрив основні тенденції суспільно-політичного розвитку Румунії у міжвоєнний період, проаналізував причини та наслідки встановлення диктатури королем Каролем II 11 лютого 1938 року. На думку науковця, політика румунських властей на Буковині призвела до втрати політичної та етнічної толерантності у міжвоєнний період.

Дослідник з Івано-Франківська, канд. іст. наук *Олександр Новосьолов* у своєму виступі «Іон Антонеску: теорія і практика будівництва «Великої Румунії»» розкрив передумови встановлення диктатури Антонеску та її суть. На думку науковця, складні внутрішньополітичні процеси міжвоєнного періоду, тотальна румунізація нерумунського населення та загострення зовнішньополітичної ситуації сприяло зростанню шовіністичних настроїв в румунському суспільстві, що втілювалося у концепції «Великої Румунії». Основною причиною встановлення диктатури доповідач назвав значні територіальні втрати Румунської держави унаслідок німецько-радянських таємних угод, підписаних напередодні Другої світової війни. Як зазначив О. Новосьолов, лідери політичних партій Румунії схвалювали дії кондукетора, спрямовані на відновлення

«цілісності» країни. Проте політична опозиція режиму Антонеску в особі «історичних партій» висловлювалася лише за обмежену участь Румунії у війні проти СРСР. Опозиція пропонувала кондукетору заручитися гарантіями Німеччини й у вирішенні трансільванської проблеми. Загалом же, опозиція підтримувала дії уряду І. Антонеску.

Правовий аналіз об'єднання Бессарабії з Румунією у 1918 році був здійснений наступним доповідачем, докт. політ. наук, доцентом Державного інституту міжнародних відносин Молдови Сергієм Назарія. У своєму виступі доповідач наголосив, що проголошення Молдавської Демократичної Республіки було вираженням прагнення молдавського народу до відновлення своєї багатовікової державності. Проголошення 27 березня 1918 року Сфатул Церієм об'єднання Бессарабії з Румунією не мало, на думку науковця, жодної юридичної сили, а з точки зору принципу суверенітету народу та норм міжнародного права було незаконним. Метою даного акту була «легалізація» анексії Бессарабії королівською Румунією. Великі західні держави та Німеччина, виходячи з своїх інтересів, підтримали Румунію, дозволивши їй захопити молдавську територію між Прутом та Дністром. Однак більшість населення Бессарабії не прийняло нову владу, сподіваючись на відновлення власної державності.

Олександр Буріан, Надзвичайний і Повноважний Посол (у відставці), докт. юрид. наук, президент Молдавської Асоціації міжнародного права, проректор Європейського університету Молдови представив доповідь на тему «Буковина та Бессарабія: історичні паралелі, перспективні напрямки та геополітичні параметри європейської безпеки». Під час доповіді О.Буріан розкрив основні тенденції історичного розвитку Молдови, проаналізував особливості її геополітичного становища як з історичної точки зору, так і з точки зору сучасності. Особливу увагу доповідач звернув на тлумачення пакту Молотова-Ріббентропа. Доповідач нагадав присутнім, що відповідно до правових норм, існує два види тлумачення міжнародних угод – аутентичне та доктринальне. Перше здійснюється державами, що підписали угоду, а друге – спеціалістами в галузі міжнародного права. Відповідно, аутентичне тлумачення є законним і таким, що має законні наслідки, а доктринальне носить виключно рекомендаційний характер.

О.Буріан за допомогою юридичних аргументів переконливо розкрив безпідставність будь-яких дискусій з приводу наслідків пакту Молотова-Ріббентропа, наголосивши на тому, що повоєнні кордони в Європі були встановлені мирними договорами 1947 року державами-переможцями у Другій світовій війні. Тому з юридичної точки зору заяви про незаконність молдавсько-румунського кордону суперечать міжнародному праву і є популістськими.

На завершення свого виступу О. Буріан закликав своїх колег істориків та політологів бути більш обережними в оцінках та характеристиках будь-яких територіальних змін, оскільки останнє безпосередньо впливає на рівень міждержавного та міжнаціонального взаєморозуміння.

«Соціальна риторика румунських націоналістів» стала темою доповіді наступного учасника семінару, незалежного журналіста та політолога з Придністров'я (Молдова) *Сергія Ільченка*. Доповідач зробив екскурс в історію Молдови, звертаючи при цьому особливу увагу на рівень ксенофобії та націоналізму серед населення. Входження Бессарабії до складу різних держав сприяло, на думку С. Ільченка, становленню молдавського, румунського та російського націоналізму в сучасній Молдові. Дана тріада домінує сьогодні в суспільній свідомості, причому кожна з її складових має власну нішу та власні перспективи розширення або звуження сфери свого впливу. Щодо причини зростання румунського націоналізму, то, як зазначив доповідач, при всій химерності реалізації проекту об'єднання з Румунією, саме даний проєкт пропонує входження Молдови до ЄС, що є надзвичайно привабливим для населення. С. Ільченко наголосив на крайній романтизації характеру риторики румунських націоналістів, її відірваності від реального життя та постійній апеляції до емоцій населення. Доповідач висловив сподівання, що з приходом багатомовних молодих людей в молдавську політику національне протистояння, яке нині існує в молдавському суспільстві, почне спадати.

Асистент кафедри історії нового та новітнього часу, канд. політ. наук *Вадим Пінцак* у своїй доповіді проаналізував основні «Проблемні питання українсько-румунських відносин та можливі сценарії розвитку ситуації в регіоні Північна Буковина». Науковець охарактеризував становище українців в Румунії

та румунів в Північній Буковині, проаналізував політику лідерів румунської громади на Буковині, визначив низку проблем українсько-румунських відносин у даному контексті, в тому числі, й проблему подвійного громадянства жителів ряду районів Чернівецької області. Румунська сторона підтримує прагнення українських громадян у набутті ними румунського громадянства, що суперечить українському законодавству і, як наголосив дослідник, є загрозою непрямого втручання у внутрішні справи України. Підбиваючи підсумки, В. Пінцак наголосив, що сьогодні в даному регіоні реалізується декілька геополітичних проектів (англо-американський, російський), які перебувають в умовах жорсткої конкуренції. На відміну від Києва, Бухаресту вдається маніпулювати виникаючими суперечностями та вміло реалізовувати вигідну йому регіональну політику.

Сучасні виклики регіональній безпеці України в гуманітарній сфері на прикладі Чернівецької області були проаналізовані ще одним учасником семінару, асистентом кафедри історії нового та новітнього часу ЧНУ, канд. іст. наук *Наталією Нечаєвою-Юрійчук*. На думку доповідача, недостатнє фінансування науки та освіти призводить до зростання негативних явищ як в суспільному, так і в економічному житті країни. Щодо міжетнічних відносин в регіоні, які безпосередньо впливають на рівень регіональної безпеки та стабільності, то їх можна охарактеризувати як умовно толерантні. Останні, за «сприятливих» обставин, можуть перерости у відкритий конфлікт і дестабілізувати обстановку в регіоні.

Зрозуміло, що даний огляд не вичерпує всього кола проблем, які піднімалися у виступах і дискусіях учасників семінару. За матеріалами конференції буде видано окремий збірник наукових праць, який надасть можливість більш докладно ознайомитися з висловленими думками та практичними рекомендаціями науковців.

Надійшла до редколегії 03.12.2011 р.